

М. Максименюк,
доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами
Запорізької державної інженерної академії,
м. Запоріжжя
e-mail: marina.maximenuk@mail.com

НОВА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА НАПРЯМИ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

На межі ХХ-ХХІ століття у суспільному житті відбулися істотні зміни, пов'язані з формуванням нового типу суспільного облаштування буття – появою інформаційного суспільства. Створення у післявоєнні роки нового наукового технічного напрямку у вигляді методів і засобів спочатку кібернетики, а потім інформатики, істотно трансформувало образ світу. На зміну цінностям, які були характерні для індустріального суспільства, приходять інші, які визначаються інформаційними ресурсами держави і стратегій їх включення у життя суспільства. З процесами розвитку інформаційного суспільства пов'язані і інтенсивні процеси становлення нової освітньої парадигми, що прийшла на зміну класичній. В основі нової парадигми лежать фундаментальні уявлення про людину та її розвиток через освіту в умовах інформаційного суспільства. Необхідність нової освітньої парадигми викликана реалізацією екогуманістичного способу конструювання інформаційного суспільства, який базується на стійкому і безпековому розвитку і приходить на зміну технократичному (кризовому, затратному, з нестійким розвитком). Перш за все змінюється основна освітня мета, яка виявляється не тільки у знаннєвій підготовці, стільки у забезпеченні умов для самовизначення і самореалізації особистості. Це твердження базується на зміні відношення до людини як складної системи і до знання, яке повинне бути звернене у майбутнє, а не в минуле. Критерієм реалізації нової освітньої моделі стає випереджаюче її відображення та міра «пізнання майбутнього». У новій освітній парадигмі молода людина виступає суб'єктом пізнавальної діяльності, а не об'єктом педагогічного впливу. Діалогічні відносини викладача і студента визначають основні форми організації навчального процесу. Результатом виступає активна, творча діяльність, далека від простої репродукції, адже сучасна людина повинна не тільки володіти деяким об'ємом знань, але й вміти вчитися: шукати і знаходити необхідну інформацію, щоб вирішувати ті чи інші проблеми, використовувати і знаходити необхідні джерела інформації для вирішення цих проблем, постійно набувати нові знання. Адже знання стають єдиним джерелом довготривалої стійкої конкурентної переваги, постільки все останнє випадає з того, що націлене на конкуренцію, так як тільки знання підтверджує кваліфікацію індивідів. Тому сучасному суспільству потрібні люди, які вміють навчатися, самостійно працювати з інформацією, розраховувати на успіх в інформаційному суспільстві. Тому, як свідчить соціально-філософський аналіз, переорієнтація цілей освітнього процесу супроводжується і зміною моделі (парадигми). На зміну предметно-онтологічній моделі навчання повсюдно приходить гносеологічна модель, при якій основу предмета навчальної дисципліни складає методологія та історія дисципліни, що вивчається, її пізнавальні засоби і технології. Вона формує в студентів здатність до самостійного вироблення цілісної системи вирішення професійних проблем, стимулює потреби продуктивного творчого характеру. Становлення нової освітньої парадигми передбачає вирішення ряду основних протиріч між культурою, що розвивається, і традиційним способом освіти людини, між цілісністю культури і галузевим принципом її уявлення через багатоманітність предметних областей в освіті. Традиційна освітня система базується на передачі готового знання, відчуженого від динаміки розвитку культури, відчуженого від життя особистості і соціуму. Вона не

враховує зростаючу потребу безперервної освіти у динамічному світі, що постійно змінюється.

Однією з провідних світових тенденцій, направлених на вирішення цих суперечностей, є перехід до безперервної, відкритої освіти (смарт-освіти), яка формує основу інформаційного суспільства і може розглядатися як раціональний синтез всіх відомих форм освіти. Раціоналізація принципів відкритої освіти приводить до якісних змін у всіх елементах педагогічної системи, включаючи характер самого знання, форми і методи організації освіти, роль викладачів і студентів у навчальному процесі. Серед істотних рис і функцій нової освітньої парадигми виступає фундаменталізація, гуманітаризація, інформатизація, екологізація, футуризація. Найбільш важливим стосовно відкритої освіти виступає принцип гуманізації, який звернений на людину, створення умов для виявлення її індивідуальності. Гуманітарність виступає системоутворюючою компонентною нової освітньої системи, яка, в свою чергу, перетворюється на пріоритетний домінуючий фактор соціального розвитку в інформаційному суспільстві, формує інформаційне суспільство як суспільство знання, у якому очікування суспільства знаходять відображення у сфері освіти. Це пов'язане з тим, що зростання сцієнтистських тенденцій, технократичного мислення, вузько прагматичних орієнтацій приводить до збіднення емоційного світу людини. Наблизити освіту до запитів людини, її психології, моральності дозволяє гуманітаризація освіти. Ядро гуманітаризації складає гуманізація, тобто насиченість освіти гуманітарними дисциплінами, введення їх в соціокультурний контекст. Цільові установки гуманітаризації направлені на те, щоб закласти основи світогляду, не обмеженого природничо-науковою картиною світу, а формувати інноваційне мислення. Гуманітарна освіта допомагає людині знайти себе, відстояти своє право на самореалізацію, створити її культурне поле, тобто взяти на себе задачу формування світоглядного, загальнокультурного, духовного та інтелектуального розвитку особистості. Саме філософія відкритої освіти пов'язана з уявленнями в сучасній науковій картині світу і способах пізнання, зорієнтованих на вивчення систем, що самоорганізуються і саморозвиваються в умовах нелінійно-синергетичної парадигми світу. Це передбачає, що визначальною тенденцією сучасної освіти повинна стати не подальша диференціація різних способів пізнання світу, а, навпроти, їх інтеграція, системний підхід до вивчення світу, що базується на використанні найновіших технічних засобів, сучасних комунікацій та інформаційних технологій. Тому однією з пріоритетних задач сучасної системи освіти виступає розробка концептуальних моделей інформатизації освіти та наукової діяльності, їх науково-методичне забезпечення, побудова системної моделі інформатизації гуманітарної освіти, що включає філософсько-гуманітарну, науково-педагогічну, змістовну, економічну та технологічну компоненти. Необхідна побудова єдиної освітньої моделі гуманітарної освіти, що базується на сучасних інформаційних і педагогічних технологіях, на методологічних принципах інформаційного суспільства та відкритої освіти. Інформатизація виступає як основний механізм реалізації нової освітньої парадигми, як нова якість системи освіти, як засіб реалізації функції прогнозування системи освіти, системного зв'язку науки і освіти. Інформатизація сприяє новому синтезу гуманітарних і природничих наук, подоланню їх відчуження один від одного. Сучасна освіта повинна будуватися на міждисциплінарності, яка повинна проявлятися і в методології, і в освітній практиці. При цьому важливо не тільки знайомство студентів з методами інших наук, але й вивчення механізмів взаємодії різних наукових методів. Професіоналізм гуманітарної освіти в умовах міждисциплінарності, яка вже стала реальністю і має перспективи в майбутньому, у все більшому розповсюдженні, тому й повинна будуватися на більш високій, метадисциплінарній підготовці, яку слід впроваджувати у вищій школі. Міждисциплінарні дослідження є найбільш ефективними, мають загальний об'єкт, на який направлені методи різних наук. І таким об'єктом міждисциплінарних досліджень є саме інформація, що має складну внутрішню структуру. Її дослідження і формують зону міждисциплінарності, тому що в різних науках створені методи, які дозволяють

досліджувати інформацію з різних позицій. Але синтез підходів до вивчення інформації можливий лише в гуманітарній сфері. Саме гуманітарні науки знаходяться у ситуації пошуку деяких загальнонаукових засад, фундаменту, який дозволив би здійснити міждисциплінарні дослідження [1]. Тому все більш важливим є не стільки використання методів інших наук, стільки пошук універсальних загальнонаукових засад. У якості загальнонаукової методології може виступати теорія інформації, яка набуває особливого значення в умовах міждисциплінарних досліджень. Теорія інформації, збагачена досягненнями семіотики, здатна стати фундаментом загальнонаукових досліджень і виступити загальнонауковою методологією. Інтерес до теорії інформації тісно пов'язаний з процесами інформатизації, які, зачепивши практично всі сфери знання, втягнули на межі 1980-1990-их рр. і соціально-гуманітарні науки. Підтвердженням тому стала поява у 1990-х рр. «галузевих» інформатик у цілому ряді наукових сфер (соціальна, економічна, правова, історична інформатика, комп'ютерна лінгвістика). Проте у розвитку будь-якої «галузевої» інформатики відбувається акцент у сторону прикладних досліджень, що базуються на практичному використанні інформаційних технологій у соціально-гуманітарних науках, у сторону переваги логіки засобів перед логікою змісту гуманітарних досліджень. Сучасне інформаційне середовище пред'являє нові вимоги до системи гуманітарного знання: методик, технологій, поняттєвого апарату, використання інформаційних технологій. Інформатизація гуманітарних наук дозволила виявити глибокі соціальні зміни, викликані процесом інформатизації, що привело до необхідності переосмислення розуміння інформатики, зміни наукових поглядів на саму інформатику, виявлення механізмів впливу інформатизації на розвиток суспільства, на формування нової інформаційної культури, побудову теорій інформаційного суспільства. У полі зору сучасної інформатики повинні лежати закономірності виникнення і функціонування всіх видів інформації, закономірності і наслідки інформаційних процесів у суспільстві. Вивчення інформаційних процесів, джерел і каналів інформації дозволить глибоко зрозуміти причини і характер соціальної поведінки та соціальної взаємодії. Дослідження гуманітарних проблем інформатики відіграє провідну світоглядну роль, яка проявляється у формуванні у студентів цілісної системно-інформаційної картини світу, розумінні спільності інформаційних процесів управління у живій природі, суспільстві і техніці. Все більш актуальним стає дослідження інформаційного суспільства, інформатизації та її наслідків, вирішення методологічних проблем інформатизації. Необхідність і важливість таких досліджень визначається рядом факторів: 1) інформація у сучасному суспільстві є визначальною категорією в економічному розвитку. Інформація, знання виходять на перше місце у системі суспільних цінностей, а їх отримання виступають основою задачею суспільства. Інформатизація як основний механізм переходу до інформаційного суспільства виступає предметом дослідження самого широкого кола спеціалістів; 2) інформатизація приводить до зміни соціальних зв'язків і відносин між людьми. Створення і розвиток комп'ютерних комунікацій викликає зміни комунікаційних процесів у суспільстві, характер комунікаційних взаємодій; 3) розвиток інформаційних і комунікаційних технологій здійснює помітний вплив на розвиток людини, зміну її світогляду, систему особистісних цінностей. Все більше занурюючись у віртуальні і реальні комп'ютерні світи, людина стикається з необхідністю зміни стилю життя, образу мислення, характером взаємовідносин з оточуючим світом; 4) подальший розвиток інформатизації потребує не тільки комп'ютерної грамотності, але й певного рівня інформаційної культури, що базується на розумінні закономірностей розвитку інформаційного суспільства. При цьому у першу чергу повинно змінитися не тільки розуміння інформатизації і інформатики, під якими вже зараз розуміють не стільки впровадження інформаційних технологій в різні сфери життя суспільства, стільки розвиток інформації, розширення інформаційних каналів, поглиблення їх зв'язків, посилення їх впливу на людину і суспільство. Це приводить до розширеного розуміння інформатики як *міждисциплінарної науки*, направленої на розвиток особистості в умовах

інформаційного суспільства, яка вивчає у першу чергу закономірності і особливості інформаційних процесів у суспільстві, соціальні наслідки інформатизації. Звідси виникає соціальний аспект гуманітарної інформатики як філософії і методології інформаційного суспільства, системи знань про інформаційне суспільство, в основі якого соціальна сфера інформатизації, що слугує основою модернізації гуманітарної освіти в умовах нового інформаційного середовища.

Список використаних джерел

- 1. Філософія інформаційно-комунікативного суспільства: теоретико-методологічний контекст: монографія / В. Г. Воронкова, О. В. Соснін, В. О. Нікітенко, М. Ю. Максименюк, за ред. д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкової; Запорізька державна інженерна академія. – Запоріжжя : ЗДІА, 2016.- 276 с.*
- 2. Воронкова В. Г. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві [Текст] / В. Г. Воронкова // Гілея : науковий вісник: зб. наук. праць. – К. : Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2014. – Вип. № 86 (7). – С. 198 - 203.*
- 3. Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О. Інформаційно-комунікативне суспільство як різновид складної соціальної системи і взаємодії / М. Ю.Максименюк, В. О. Нікітенко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : [зб.наук.пр.] – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2016. - випуск №66. - С.266 - 278.*